

ВИПЛАТА ОДНОРАЗОВОЇ ГРОШОВОЇ ДОПОМОГИ ЯК ФОРМА ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАПОДІЯНОЇ ЖИТТЮ АБО ЗДОРОВ'Ю ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ
PAYMENT OF THE ONE-TIME MONETARY HELP AS A FORM OF COMPENSATION OF THE HARM CAUSED TO LIFE AND HEALTH OF THE MILITARY PERSONNEL

Лобан О.Л.,

*військовий комісар Приморського району м. Одеси,
здобувач кафедри цивільного права Національного університету
«Одеська юридична академія»*

Статтю присвячено дослідженню особливостей виплати одноразової грошової допомоги як форми відшкодування шкоди, заподіяної життю та здоров'ю військовослужбовців. Виявлено переваги та недоліки у підході законодавця до вирішення проблеми виплати одноразової грошової допомоги. Зроблено висновок про поступову заміну обов'язкового страхування військовослужбовців виплатою одноразової грошової допомоги.

Ключові слова: страхування, життя, здоров'я, військовослужбовці, грошова допомога.

Статья посвящена исследованию особенностей выплаты одноразовой денежной помощи как формы возмещения вреда, причиненного жизни и здоровью военнослужащих. Выявлены преимущества и недостатки в подходе законодателя к решению проблемы выплаты одноразовой денежной помощи. Сделан вывод о постепенной замене обязательного страхования военнослужащих выплатой одноразовой денежной помощи.

Ключевые слова: страхование, жизнь, здоровье, военнослужащие, денежная помощь.

The article is devoted to research of features of payment of the one-time monetary help as forms of compensation of the harm caused to life and health of the military personnel. Advantages and shortcomings of an approach of the legislator to a solution of the problem of payment of the one-time monetary help are revealed. The conclusion is drawn on gradual replacement of obligatory insurance of the military personnel with payment of the one-time monetary help.

Key words: insurance, life, health, military personnel, monetary help.

В умовах становлення прогресивного суспільства, затвердження правової держави особливої актуальності набувають дослідження в галузі забезпечення особистих немайнових прав людини, зокрема права на життя та здоров'я. Особливе значення при цьому мають питання забезпечення відшкодування шкоди, завданої життю та здоров'ю військовослужбовців як окремої категорії громадян, що піддається постійному ризику.

Питанням відшкодування шкоди, завданої життю та здоров'ю особи, було присвячено досить багато досліджень, зокрема, і таких відомих вчених, як М.С. Малєїн, К.К. Яічков, О.А. Красавчиков, С.І. Шимон, В.П. Паліюк, П.М. Рабінович, С.Б. Булеца, С.Д. Русу та інші. Проте у вітчизняній цивілістиці практично не приділялось уваги дослідженню такої форми відшкодування шкоди, заподіяної життю та здоров'ю військовослужбовців, як виплати одноразової грошової допомоги.

Метою цієї статті є дослідження особливостей виплати одноразової грошової допомоги як форми відшко-

дування шкоди, завданої життю та здоров'ю військовослужбовців, виявлення існуючих переваг та недоліків у підході законодавця до вирішення цієї проблеми.

Сьогодні порядок виплати одноразової грошової допомоги за заподіяння шкоди життю або здоров'ю військовослужбовців регулюється Порядком та умовами призначення і виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), поранення (контузії, травми або каліцтва) чи інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних і резервістів, призваних на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, та інвалідності звільнених з військової служби (зборів) осіб, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 28 травня 2008 року.

Дія вказаного Порядку, як впливає з його назви, поширюється не лише на військовослужбовців, але й на осіб, які прирівнюються до них. Зокрема, одноразова грошова допомога виплачується: військовослужбовцям строкової служби; військовозобов'язаним чи резервістам,

які призовані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, проходять службу у військовому резерві; військовослужбовцям, які перебувають на кадровій військовій службі або проходять військову службу за контрактом.

Одноразова грошова допомога виплачується у випадках заподіяння життю та здоров'ю військовослужбовців шкоди під час несення військової служби. У зв'язку з цим важливо визначити момент початку проходження військової служби. Відповідно до ст. 24 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» початком проходження військової служби вважається: 1) для громадян, призваних на строкову військову службу, – день відправлення у військову частину з районного (міського) військового комісаріату; 2) для громадян, прийнятих на військову службу за контрактом, – день зарахування до списків особового складу військової частини (військового навчального закладу, установи тощо); 3) для громадян, які не проходили військову службу, та військовозобов'язаних – день призначення на посаду курсанта вищого військового навчального закладу, військового навчального підрозділу вищого навчального закладу.

Отже, право на отримання грошової допомоги має навіть призовник, який фактично ще не є військовослужбовцем, але зазнав пошкодження здоров'я при відправленні з військомату до місця служби, оскільки перебіг строку військової служби починається о 00 годині 00 хв. настання відповідного дня (наприклад, день набуття чинності контрактом, день відправлення до місця проходження військової служби та ін.) [1, с. 17].

Складності при виплаті грошової допомоги в таких випадках можуть бути обумовлені тим, що призовник на момент настання страхового випадку практично ще є цивільна особа, що не має військового звання або посади. Видається, що в таких випадках у відповідних довідках має бути вказане первинне військове звання й мінімальний місячний оклад по військовій посаді по першому тарифному розряду, передбаченому для військовослужбовців, що проходять військову службу за контрактом [2].

Закінченням проходження військової служби вважається день виключення військовослужбовця зі списків особового складу військової частини (військового навчального закладу, установи тощо) у порядку, встановленому положеннями про проходження військової служби громадянами України.

Важливо відзначити, що відповідно до ст. 16 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» виплати одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) або каліцтва військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, які призовані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, здійснюються лише за умови, якщо вони зазнали шкоди саме при виконанні військових обов'язків. Відповідно до ст. 24 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» військовослужбовці вважаються такими, що виконують обов'язки військової служби: 1) на території військової частини або в іншому місці роботи (занять) протягом робочого (навчального) часу, включаючи перерви, встановлені розпорядком (розкладом занять); 2) на шляху прямування на службу або зі служби, під час службових поїздок, повернення до місця служби; 3) поза військовою частиною, якщо перебування там відповідає обов'язкам військовослужбовця або його було направлено туди за наказом відповідного командира (начальника); 4) під час виконання державних обов'язків, у тому числі у випадках, якщо ці обов'язки не були пов'язані з військовою службою; 5) під час виконання обов'язку з урятування людського життя, охорони державної власності, підтримання військової дисципліни та охорони правопорядку.

Тому для отримання грошової допомоги, відповідно до Порядку та умов призначення і виплати одноразової

грошової допомоги..., необхідним є подання поряд з іншими документами копії документа, що свідчить про причини та обставини поранення (контузії, травми або каліцтва).

Крім того, Порядком передбачено, що виплата одноразової грошової допомоги не провадиться, якщо: 1) загибель (смерть), поранення (контузія, травма або каліцтво), інвалідність сталися у зв'язку з вчиненням військовослужбовцем, військовозобов'язаним чи резервістом злочину чи адміністративного правопорушення; 2) загибель (смерть), поранення (контузія, травма або каліцтво), інвалідність є наслідком вчинення військовослужбовцем, військовозобов'язаним чи резервістом дій у стані алкогольного, наркотичного чи токсичного сп'яніння або навмисного заподіяння собі тілесного ушкодження.

Слід звернути увагу на таке проблемне питання, як самогубство військовослужбовця та його правові наслідки. Це питання набуває особливої актуальності з урахуванням того, що згідно з наявною статистикою останніх років число військовослужбовців, загиблих унаслідок самогубств, складає до 20% від загального числа загиблих у Збройних Силах [3]. Як свідчать офіційні дані ВООЗ, проаналізовані громадською організацією «Екологічне здоров'я людини», Україна входить у першу десятку країн світу з найбільш високим рівнем самогубств: за останні десять років рівень самогубств в Україні збільшився майже у два рази [4]. До того ж, як відомо, в офіційну статистику самогубств потрапляють тільки явні випадки суїциду, тому число реальних самогубств значно перевищує офіційні цифри. Особливо поширені випадки самогубства серед військовослужбовців строкової служби, в основі чого, на думку дослідників, лежить неадекватна тактика пристосування до специфічних умов життя у військовому колективі (строгий армійський розпорядок, фізичні навантаження, обмеження особистої волі, закритість військового колективу при високій імовірності такого негативного явища, як дідівщина, коли самоствердження деяких військовослужбовців відбувається із застосуванням грубої фізичної сили, морально-психологічного пресингу) [5].

Все це свідчить про необхідність приділення особливої уваги питанням виплат грошових допомог сім'ям військовослужбовців, які покінчили життя самогубством. Ми вважаємо, що необхідно закріпити в новій редакції ст. 16(4) Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» положення, відповідно до якого самогубство не буде розглядатись як підстава для відмови у виплати родині загиблого внаслідок самогубства військовослужбовця грошової допомоги. Лише таке формулювання дозволить належним чином забезпечити захист інтересів постраждалої сторони – родини загиблого військовослужбовця.

Одноразова грошова допомога виплачується або самим військовослужбовцем, військовозобов'язаним чи резервістам (у випадку поранення чи інвалідності), або членам їх сімей, а у випадку їх відсутності – батькам або утриманцям. Так, відповідно до ст. 1 Порядку в разі загибелі (смерті) під час виконання обов'язків військової служби військовослужбовця, який перебував на кадровій військовій службі або проходив військову службу за контрактом, військовослужбовця строкової військової служби, військовозобов'язаного чи резервіста, призваного на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві одноразова грошова допомога виплачується сім'ї загиблого (померлого), а в разі її відсутності – його батькам та утриманцям.

Визначення членів сім'ї, батьків та утриманців військовослужбовця або військовозобов'язаного чи резервіста здійснюється відповідно до Сімейного кодексу України. Так, відповідно до ст. 3 СК України, сім'єю є

особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. У виняткових випадках членами однієї сім'ї вважаються особи, які проживають окремо, але це пов'язано з поважними причинами. СК України також встановлює досить чітке коло осіб, між якими можуть виникнути правовідносини щодо надання утримання; визначає підстави, основні умови, порядок та строки надання утримання, а також випадки, в яких надання утримання припиняється.

Що стосується розміру одноразової грошової допомоги, яка виплачується військовослужбовцям у випадках завдання шкоди їх життю або здоров'ю, то він визначається відповідно до ст. 2 Порядку. Слід зазначити, що закріплений у ст. в Порядку підхід до визначення розміру грошової допомоги, що підлягає виплаті військовослужбовцям, піддається критиці в юридичній літературі, оскільки розмір грошової допомоги залежить від розміру грошового забезпечення. З метою вдосконалення правового регулювання прав військовослужбовців на справедливе відшкодування завданої їм шкоди або здоров'ю шкоди пропонується ввести відповідне «базове» значення розміру грошової допомоги на випадок загибелі (смерті) військовослужбовця, встановленої в твердій грошовій сумі або в іншому загальноприйнятому еквіваленті (наприклад, у мінімальних розмірах оплати праці) з можливістю її зміни (індексації) в законодавчому порядку. У свою чергу, розмір грошової допомоги у випадках завдання шкоди здоров'ю з урахуванням встановлених коефіцієнтів повинен бути похідним від цієї «базової» величини. При цьому суми грошової допомоги для всіх категорій військовослужбовців повинні бути встановлені в однаковому розмірі, що обумовлено конституційним принципом соціальної справедливості, рівності і рівноцінності життя

кожного громадянина. Їх величина повинна залежати не від військового звання й посади постраждалого, а тільки від виду завданої шкоди, обставин спричинення шкоди і ступеня її важкості [6, с. 32-33].

З урахуванням зазначеного можна вважати позитивними зміни, які передбачається внести у Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» щодо визначення розміру одноразової грошової допомоги, який прив'язується до прожиткового мінімуму. Зокрема, передбачається, що одноразова грошова допомога буде виплачуватись у розмірі:

а) 500-кратного прожиткового мінімуму, встановленого законом для працездатних осіб, – у разі загибелі (смерті) військовослужбовця, військовозобов'язаного або резервіста;

б) 250-кратного прожиткового мінімуму, встановленого законом для працездатних осіб, – у разі встановлення військовослужбовцю інвалідності I групи; 200-кратного прожиткового мінімуму, встановленого законом для працездатних осіб, – у разі встановлення військовослужбовцю інвалідності II групи; 150-кратного прожиткового мінімуму, встановленого законом для працездатних осіб, – у разі встановлення військовослужбовцю інвалідності III групи.

Проведений аналіз дозволив також дійти висновку, що на сьогоднішній день спостерігається поступова заміна державного обов'язкового страхування військовослужбовців виплатою одноразової грошової допомоги, що було пов'язано з внесенням у 2001 році змін до Закону України «Про страхування» від 7 березня 1996 року, відповідно до яких державне особисте страхування військовослужбовців і військовозобов'язаних, призваних на збори, припинило належати до обов'язкових видів страхування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Касторнова Т.А. Правовое регулирование страхования жизни и здоровья военнослужащих / Т.А. Касторнова // Финансовое право. – 2008. – № 8. – С. 16-23.
2. Белов В.К. «Если я заболею, к врачам обращаться я ... стану» (о некоторых проблемах, связанных с реализацией прав военнослужащих на страховое обеспечение и единовременное пособие) / В.К. Белов // Право в Вооруженных силах. – 1999. – № 5. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://voenprav.ru/doc-744-1.htm>
3. Корякин В.М. Самоубийство военнослужащего как юридический факт: правовые последствия / В.М. Корякин // Право в Вооруженных Силах. – 2002. – № 2. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.lawmix.ru/comm/5441>
4. Як нам зменшити кількість самогубств в Україні // Проект міждисциплінарної програми суїцидальної превенції Громадської організації «Екологічне здоров'я людини». – Одеса, 2007. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.experts.in.ua/baza/doc/download/suicide.pdf>
5. Кравченко О.В. Профілактика суїцидальної поведінки у військовослужбовців внутрішніх військ МВС України / О.В. Кравченко. // Вісник Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди. Психологія / [редкол. : Євдокимов В.І. (голов. ред.) та ін.]. – Х.: ХНПУ, 2011 – Вип. 41. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/VKhnpu_psykol/2011_41/12.html
6. Холод Г.Г. Возмещение вреда здоровью военнослужащим, ставшим инвалидами вследствие увечья, полученного при исполнении обязанностей военной службы, должно быть адекватным на весь период утраты ими трудоспособности / Г.Г. Холод // Право в Вооруженных Силах. – 2011. – № 12. – С. 28-34.